

Людмила ОВСІЄНКО,

orcid.org/0000-0002-8450-7305

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри української мови*

Інституту філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) l.ovsienko@kubg.edu.ua

ПРАКТИКООРІЄНТОВАНА СИСТЕМА ВПРАВ І ЗАВДАНЬ ІЗ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтеграційні процеси, що відбуваються у світі й охопили всі сфери суспільного життя, стали позитивним чинником впливу на рівень зацікавленості іноземними громадянами українськими освітніми послугами, тому наші ЗВО мають відповідати європейським вимогам і запитам здобувачів. Автор наголошує, що аби статус і рейтинг ЗВО зростав на світовому ринку освітніх послуг, необхідно мати такі програми навчання, які були б не лише змістовними та ефективними, а ще й цікавими для студентів-іноземців. З досвіду зауважено, що зацікавити їх можна авторськими методиками проведення занять, нестандартними вправами й завданнями. З огляду на це, у пропонованій публікації акцентовано увагу на проблемі створення раціональної системи вправ і завдань із вивчення української мови як іноземної та формування у студентів комунікативної компетентності. Авторка поставила за мету розробити саме такий практикоорієнтований комплекс завдань. Так, у рецепції представлено групи некомунікативних, умовно-комунікативних і комунікативних завдань відповідно до видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). Змістове наповнення матеріалу в запропонованих завданнях має інформативне спрямування й ознайомлює студентів-іноземців із культурою, традиціями, побутом і звичаями українців. Частина завдань спрямована не лише на вивчення мови та формування заявленої компетентності, а й на ознайомлення студентів з інформацією про інші країни. Авторка наголошує, що запропонований комплекс завдань є лише орієнтиром для розроблення системи їх, тому на разі не враховує рівня володіння студентами українською мовою (пропоновані завдання різнорівневі). Досвід викладання та власні спостереження дослідниці за освітнім процесом дають можливість стверджувати, що завдання такого характеру є ефективними під час навчання української мови іноземних студентів, формування в них комунікативної компетентності, ознайомлення з культурою України та інших держав. У перспективі заплановано продовжити дослідження у цьому напрямі й розробити акмеорієнтовану систему вправ з української мови як іноземної для студентів першого року навчання.

Ключові слова: українська мова як іноземна, завдання, комунікативна, компетентність, студенти.

Liudmyla OVSIENKO,

orcid.org/0000-0002-8450-7305

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Professor of Ukrainian Language Department

Institute of Philology

of Borys Grinchenko Kyiv University

(Kyiv, Ukraine) l.ovsienko@kubg.edu.ua

PRACTICE-ORIENTED EXERCISES AND TASKS SYSTEM FOR STUDYING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The integration processes that are taking place in the world and covering all spheres of public life have become a positive factor in influencing the level of foreign citizens' interest in Ukrainian educational services. For that reason, our higher educational institutions must meet the European requirements and demands of applicants. The author notes that if the status and rating of the higher educational institution grew on the world market of educational services, it is necessary to have such training programs that were not only meaningful and effective, but also interesting for foreign students. It has been noted from experience that they can be interested in the author's methods of conducting classes, non-standard exercises and tasks. Considering this in the proposed publication draws attention to the problem of creating a rational system of exercises and tasks for the Ukrainian language learning as a foreign language and the formation of appropriate communicative competence among students. The author's goal was to create precisely such a practice-oriented set of tasks. Thus, the author presents groups of non-communicative, conditionally communicative and communicative tasks according to the types of speech activity (listening, speaking, reading, writing and communication). The substantive material content in the proposed

tasks is informative and introduces foreign students to Ukrainian culture, traditions, life and customs. Some tasks are aimed not only at learning the language and forming the stated competence, but also at acquainting students with information about other countries. The author emphasizes that the proposed set of tasks is only a guideline for the development of their system, so far it does not take into account the level of students' knowledge in Ukrainian (the proposed tasks are of different levels). The teaching experience and the researcher's own observations of the educational process give her the opportunity to assert that such tasks are effective in teaching Ukrainian to foreign students, forming their communicative competence, introducing them to the Ukrainian and other cultures. In the future, the author plans to continue research in this direction and develop an acme-oriented system of exercises in Ukrainian as a foreign language for first-year students.

Key words: Ukrainian as a foreign language, tasks, communicative, students, competence.

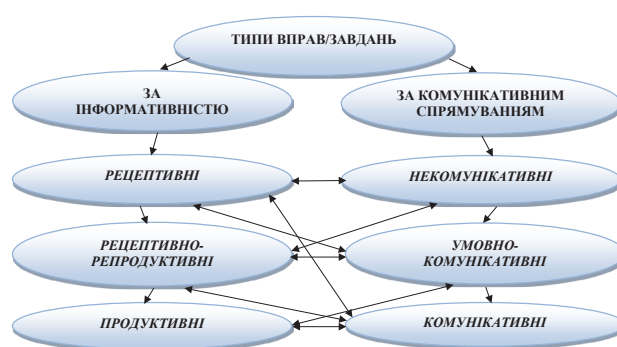
Постановка проблеми. Інтеграційні процеси, що відбуваються у світі, охоплюють усі сфери суспільного життя. Цей процес не оминув і український ринок освітніх послуг. Нашою освітою зацікавилися громадяни різних країн. Звісно, це є позитивним чинником впливу на рейтинг закладів вищої освіти України та одним із важелів на терезах їхньої економічної стабільності. Проте, аби статус і рейтинг ЗВО зростав на світовому ринку освітніх послуг, необхідно мати такі програми навчання, які б були не лише змістовними та ефективними, а ще й цікавими для студентів-іноземців. Як засвідчує практика, зацікавити їх можна авторськими методиками проведення занять, нестандартними вправами й завданнями. З огляду на це, є необхідність звернути увагу на проблему створення раціональної системи вправ і завдань із вивчення української мови як іноземної та формування у студентів комунікативної компетентності й запропонувати свої рекомендації.

Аналіз досліджень. Проблему навчання української мови як іноземної порушували у своїх працях З. Бакум, Л. Бей, О. Бігич, Т. Єфімов, Н. Жеренко, О. Коваленко, Т. Лагута, Л. Марило, С. Ніколаєва, Л. Паламар, О. Палійська, М. Плющ, В. Редько, Л. Сажко, Г. Тохтар, О. Тростинська, О. Туркевич, В. Черниш, Л. Шавернєва та ін. Але, на жаль, на разі немає наукових розвідок, у яких було б запропоновано систему вправ/завдань із вивчення цього освітнього компоненту та формування комунікативної компетентності студентів-іноземців. Це дало нам поштовх до роботи в означеному напрямі.

Мета статті – розроблення практикоорієнтованого комплексу вправ і завдань із вивчення української мови іноземними здобувачами освіти та формування в них відповідної комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу. В одній зі своїх публікацій ми вже розглядали проблему навчання української мови як іноземної і пропонували технологію організації цього освітнього компонента (Овсієнко, 2020). Про систему вправ і завдань у ній йшлося, проте обмежений обсяг рецепції не дав нам можливості детально зупинитися на означеному питанні, тому було заявлено підготувати окрему статтю й представити наші напрацювання.

Передусім пропонуємо узагальнену схему, що відображає систему різних типів вправ/завдань із вивчення української мови як іноземної та формування у студентів комунікативної компетентності за двома критеріями: інформативності та комунікативності.

Схема 1. Типи вправ за інформативністю та комунікативним спрямуванням

Ми не маємо на меті детально аналізувати означені типи й види вправ/завдань, адже це вже зроблено в методичній літературі, лише нагадаємо їхню суть.

У *рецептивних* вправах студент сприймає інформацію зорово або на слух, а потім тим чи тим способом демонструє рівень свого розуміння її; *рецептивно-репродуктивними* називають ті вправи й завдання, у яких інформацію сприймають і відтворюють; вправи ж, у яких студент буде висловлення на основі сприйнятої раніше інформації, мають назву *продуктивних*.

Некомунікативні вправи й завдання полягають у роботі студентів-іноземців із мовним матеріалом поза мовленнєвою ситуацією; *умовно-комунікативні* вправи передбачають певні мовленнєві дії в ситуативних умовах; *комунікативні* спрямовані на реалізацію всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо).

Тут важливо зазначити, що продуктивні вправи не можуть бути некомунікативними (лише умовно-комунікативними або комунікативними). Саме на них буде зосереджена наша увага далі.

Ми пропонуємо комплекс орієнтованих вправ і завдань з української мови як іноземної для фор-

мування мовно-комунікативної компетентності студентів:

Аудіювання

Завдання 1. Послухайте вимову слів в аудіозаписі. Чи помітили ви різницю між ними? У чому вона полягає?

Громадський, громадянський; книжний, книжковий; корисний, корисливий; рідкий, рідкісний; сусідній, сусідський; талан, талант.

Завдання 2. Послухайте текст. Як ви розумієте такі поняття: незалежність, шляхетність, інтелігентність, освіченість, відповідальність, людяність. Дайте відповіді на післятекстові запитання.

Незалежність держави не подарована нам, а вистраждана народом українським віками. Та незалежність духу дарована людині самим Богом. Якщо людина знає ціну цьому дару, то вона й може гідно оцінити незалежність своєї держави, свято якої ми відзначаємо у серпневі дні. Саме така людина формує у світі обличчя України, не оглядаючись назад, бо народжена із самої суті високої шляхетності, інтелігентності, освіченості, людина, яка, живучи в незалежній державі, сама ніколи не була незалежною від відповідальності перед своїм родом і народом, перед Богом, совістю, перед законами неба й яка ніколи не вивільняла себе від планетарного закону людяності, честі.

Чи можна цих чеснот, цих цінностей навчитися, а чи вони є вродженими? Скажемо так: кому подаровано Богом шанс і щастя народитися шляхетним і людяним, нехай навчить цих складників успіху в людській долі всіх, хто його оточує. Навіть якщо ти і живеш у незалежній державі, але газдують у ній люди, які незалежили себе від Божих і людських законів, – така держава і такий народ просвітку не побачать.

Аби в радість нам була наша незалежність, аби працювала вона усією своєю потугою на всі сфери життя громадянина, кожен із нас – від президента до полонинського пастуха – повинен усвідомити внутрішні морально-етичні норми, обов'язки, демонструвати власні зразки поведінки і культури у нових умовах. Пам'ятаймо: обличчя України прочитується з обличчя її громадян (К. Ватаманюк).

Післятекстові запитання:

1. Що є основою незалежної держави?
2. Для чого народ здобуває незалежність?
2. Чи може людина від народження бути шляхетною, інтелігентною й освіченою?
4. Чи можна втратити незалежність держави? Як цьому запобігти?

Завдання 3. Правильно поєднайте картки з частинами речень. Поясніть свій вибір. Чи погоджуєтеся ви з твердженням, що культура нації полягає в її духовності?

Герб, прапор і гімн –	поважний, чесний, досвідчений селянин, який мав свою землю, обійстя.
І все ж основа мовленнєвого етикету незмінна –	це величезне блюзнірство.
Поняття «господар» у народному розумінні означало не тільки заможний чи багач, а насамперед –	її характер, звички, соціальний статус.
Одяг багато розповідає про людину –	це основні державні символи, які мають давню історію.
Не можна сміятися над старістю і старими людьми –	утвердження коректності й доброзичливих стосунків між людьми.
Культура в загальному значенні –	це сума мистецьких надбань: література, музика, образотворче мистецтво, скульптура, архітектура, театр, кінематографія.

Завдання 4. Прослухайте слова й назвіть ті, які стосуються теми «Стиль та інтер'єр будинку».

Двері, мило, музика, підлога, картонля, вірш, шафа, сукня, капці, стіл, меблі, тарілка, зошит, ручка, риба, огірок, ковдра, соус, сміття, яблуко, телевізор, шпалери, вода, крупа, стіл, автомобіль, дорога, магазин, ліжко, ліхтарик, виноград, бамбук.

Завдання 5. Прослухайте невеликий текст. Зобразіть у вигляді малюнку (схематично) його зміст. Доберіть заголовок.

Ліс... Ось він: сосни, ялинки, берізки, горобина, вільха. Дарма, що обличчя обпікає морозний вітер, дарма, що сам прокладаєш лижами стежку в глибокому снігу, проте знаєш: прийме, втішить, розверне перед тобою всю свою красу.

Чи багато тобі треба? Схилиш соснову гілку, струснеш сніг, торкнешся цокою, вдихнеш міцний смолянистий дух – і відлетіли турботи.

Говоріння

Завдання 1. Прослухайте діалог і повторіть його за викладачем. Про що в ньому йдеться? Як ви розумієте слова «кличуть», «потоваришувати», «навзаєм»?

– Доброго ранку! Як вас звати?

– Мене звати Кейтлін.

– Вітаю вас, Кейтлін. Дуже радію знайомству.

– А до вас як звертатися?

– Мене звуть Олена, а друзі кличуть Оленкою.

А ви звідки?

– Я приїхала з Великобританії. Планую кілька років навчатися в Україні.

– Я б дуже хотіла потоваришувати з вами.

– О, так, дуже приємно. Це навзаєм.

Завдання 2. (На столі перед кожним студентом лежать картки із зображеннями різних предметів і речей: капелюх, шалик, годинник, записник, книга, капці, м'яка іграшка, гаманець, м'яч, ковзани.) Уявіть, що вам необхідно придбати подарунок товаришеві. Виберіть, що із зображеного на картках вам імпонує найбільше. Разом (за викладачем) вимовте ці назви предметів. Покажіть свій подарунок однокласникові/однокласниці й назвіть його.

Завдання 3. Згадайте українські слова-формули ввічливості (доброго ранку, добрий день, добрий вечір, привіт, прошу, будь ласка, якщо ваша ласка, перепрошую, вибачте, даруйте, щиро дякую, вельми вдячний, смачного, усіх благ, будьте здорові та ін.). Використовуючи їх, зверніться до свого однокласника з кількома проханнями.

Завдання 4. Уявіть ситуацію, у якій ви щойно прибули зі своєї батьківщини в Україну. Вам

необхідно запитати у перехожого, яким транспортом можна дістатися необхідної адреси, а потім сформулювати прохання до водія маршрутного таксі, аби той зупинив вас там, де необхідно.

Завдання 5. Опишіть будинок, у якому ви зараз мешкаєте, використовуючи слова з довідки.

Довідка: *високий, багатопверховий, красивий, оригінальний, чистий, великий, світлий, сірий, цегляний, охайний.*

Читання

Завдання 1. Прочитайте зображені на картках букви. Утворіть із ними якомога більше слів.

КОЦЕСНВГІУРАЛЗИТЯОШІЧМУТАЕ
(кенгуру, освіта, розвиток, сніг, транзит, книга, зошит, ручка, мова, текст, слово, країна, вулиця, меценат, шия, стяг та ін.).

Завдання 2. Прочитайте слова з пропущеними буквами. Чітко вимовляйте приголосні звуки і правильно наголошуйте голосні.

Тр..зуб, вбр..ння, н..вчання, фак..льтет, інст.. тут, ун..верс..тет, р..ктор, в..кл..дач, студ.. нт..а, п..дру..а, а..диторія, кав'..рня, їдал..ня, док.. мент, зах..д, в..сняний, осін..й, зимовий, літн..й, укр..їнс..кий, вул..ч..ий, обі..ян..а, пр..з..нтація, ат..ст..ція.

Завдання 3. Прочитайте загадку-акровірш. Складіть із перших літер кожного рядка слово-відгадку.

Вона прийшла до нас як та царівна,

Етюдями новими збагативши світ.

Словами не опишеш це чарівно,

Нових мелодій проситься політ,

А лиш би вистачило літ...

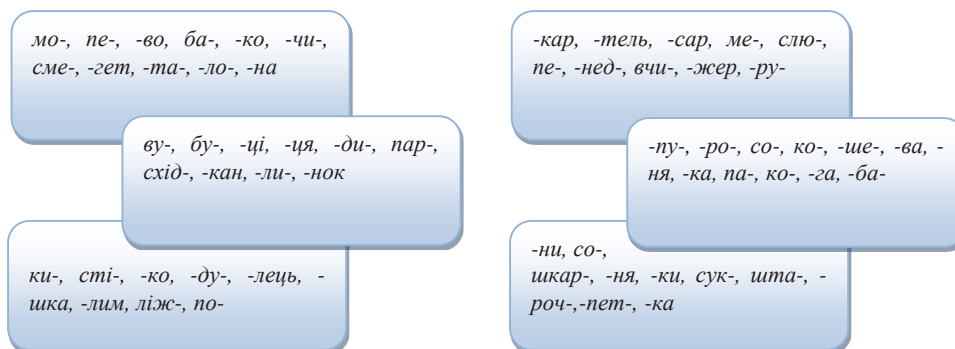
Завдання 4. Прочитайте текст. На місці крапок поставте слова, відповідні змістові, вибираючи їх із запропонованих у дужках.

Я живу у ... (великому, сонячному, зеленому) місті на ... (вузенькій, центральній, хорошій) вулиці. Вона пряма й широка. Між шосе і тротуаром з правого боку тягнеться зелена ... (дорога, смуга, огорожа). Білорі берізки, тишині каштани, струнки горобини з яскраво-червоними ... (гілками, квітами, кетягами) гіркуватих ягід, клени створюють неповторне обличчя однієї з (найкращих, найвеселіших, найбезпечніших) вулиць міста. Рівні ряди ... (низеньких, товстеньких, високих) чотирнадцятиповерхових будинків. Балкони прикрашені мозаїчними візерунками в дузі українських (звичайних, народних, білих) вишиванок. На перших поверхах усіх цих будинків розміщені продуктові, господарчі та ... (оригінальні, виставкові, промислові) магазини, кав'ярні, побутові майстерні.

Найкращий будинок на нашій вулиці – красназвичай музей. Споруда невелика, легка, романтична, з високим танком і старовинними ... (новими, дубовими, березовими) сходами. З лівого боку вулиці – дитячий садок, школа, кінотеатр з яскравими ... (написами, малюнками, афішами). Будинки тут

дев'ятиповерхові, у дворах – ... (дитячі, дорослі, підліткові) майданчики (Ю. Усиченко).

Завдання 5. Складіть слова з окремих частин, зображених на картках. Прочитайте їх (правильно наголошуйте). Яке слово або словосполучення узагальнює кожну групу?

Письмо

Завдання 1. Навпроти кожної великої букви алфавіту запишіть відповідну їй маленьку (букви розміщено хаотично).

А, щ, Б, В, я, Г, є, з, І, Д, л, Е, м, Є, Ж, н, З, И, ф, ц, І, Ї, б, Й, К, г, д, Л, х, М, ш, ь, Н, й, О, П, і, к, Р, т, С, ю, Т, У, с, ч, Ф, Х, о, п, ж, р Ц, і, Ч, е, и, і, Ш, у, Щ, Ю, а, Я, в, Ь.

Завдання 2. Перепишіть речення, вставляючи на місці крапок слова з довідки.

Київ... Місто оспіване багатьма поетами і письменниками, ... й художниками (І. Вихованець). Словники – це зібрання ..., розташованих в алфавітному, гніздовому, тематичному або іншому порядку, з обумовленою типом ... про кожну одиницю, залучену до його реєстру (В. Русанівський). Графіті – сучасний настінний ..., щось більше, ніж малюнки на стінах (З журналу). Провідними ознаками культур Африки є такі: ... – своєрідна форма поклоніння культовим предметам; тотемізм – сакральне вишанування ... (образів тварин і живої природи); анімізм – віра в ... й духів (З посібника). Толерантність є першим кроком не тільки до запобігання, але й до подолання ... . Діалог, безпосередній ... – це найкраще джерело інформації про інших, реальний шлях духовного й культурного зближення, інструмент розв'язання різних ... . Крім того, це відкритість до міжкультурного ..., в основі якого лежить повага до особливостей іншої ..., її ідентичності (З посібника).

Довідка: спілкування, фетишизм, людина, живопис, слова, стереотипи, контакт, композитори, душі, інформація, проблеми, тотеми.

Завдання 3. За поданим початком напишіть невеликий твір-опис весняного дня, використовуючи такі слова: *оживає, зеленіє, надихає, вабить, квітне, буяє, виспівує, дарує.*

Весна... Усе навкруги *оживає і прагне до оновлення. Мене огортають дивовижні відчуття... Хочеться злетіти птахом і побачити всю цю красу з гори. Побачити...*

Завдання 4. Напишіть лист своєму товаришу (сестрі чи братові), у якому розповідаєте про те, як відбувається освітній процес в університеті, де ви навчаєтесь. Обов'язково зазначте, що, на вашу думку, є позитивного, а що варто було б змінити, чи вдосконалити.

Завдання 5. Напишіть автобіографію, використовуючи слова і словосполучення з довідки.

Довідка: *народився/народилася, навчався/навчалася, здобув/здобула, опанував/опанувала, проживаю, гарно знаю мову, вмію, цікавлюся, захоплююся, маю нагороди.*

Комунікація

Завдання 1. Прочитайте в одному з українських друкованих засобів масової інформації про важливу подію, що відбулася днями. Перекажіть її зміст своїм одногрупникам (попередньо напишіть план). Обговоріть це питання в аудиторії (кожен має висловити свою позицію).

Завдання 2. Побудуйте діалог-розпитування (з елементами пояснення), у якому ілюструєте поняття «гідність», та продемонструйте його з одногрупником/одногрупницею.

Завдання 3. На інформаційних платформах прочитайте про символіку країн, які є батьківщинами ваших однокурсників. На основі зібраної

інформації побудуйте монолог-розповідь. Підготуйтеся до зустрічних запитань.

Завдання 4. Відвідайте спектакль українською мовою. Розкажіть про свої враження від побаченого. Обговоріть з одногрупниками проблему, відображену в ньому.

Завдання 5. Проілюструйте в діалозі значення сімейних цінностей та дружби для громадян вашої країни. Підготуйте кластер за цією темою.

Висновки. Таким чином, у рецепції ми пропонуємо орієнтовний комплекс завдань для навчання студентів української мови як іноземної та формування в них комунікативної компетентності. Некомунікативні, умовно-комунікативні й комунікативні завдання згруповано відповідно до видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). Змістове наповнення матеріалу в запропонованих завданнях має інформативне спрямування й ознайомлює студентів-іноземців із

культурою, традиціями, побутом і звичаями українців. Частина завдань зорієнтована не лише на формування заявленої компетентності, а й на ознайомлення студентів з інформацією про інші країни. Варто наголосити, що запропонований комплекс завдань є лише орієнтиром для розроблення системи їх, тому на разі ми не враховували рівня володіння студентами українською мовою (пропоновані завдання різнорівневі). Досвід викладання та власні спостереження за освітнім процесом дають можливість стверджувати, що завдання такого характеру є ефективними у процесі навчання української мови іноземних студентів, формування в них комунікативної компетентності, ознайомлення з культурою України та інших держав.

У перспективі плануємо продовжити дослідження у цьому напрямі й розробити акмеорієнтовану систему вправ з української мови як іноземної для студентів першого року навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакум З., Дирда І. Полікультурна освіта студентів-іноземців : навчальний посібник. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2019. 117 с.
2. Бігич О., Бориско Н., Борецька Г. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник. Київ : Ленвіт, 2013, 590 с.
3. Овсієнко Л. Технологія навчання української мови як іноземної в закладах вищої освіти України. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2020. Вип. 1(16). С. 22–28.
4. Web Oriented Education Course Design Model in the Entrepreneurship Education System / L. Pet'ko t al. *Journal of Entrepreneurship Education (JEE)*. 2020. Vol. 23, Special Issue 1. P. 1–9 (Scopus, Q 2).

REFERENCES

1. Vakum, Z., Dyrda, I. (2019). Polikulturalna osvita studentiv-inozemtsiv: navchalnyi posibnyk [Multicultural education of foreign students: a textbook]. Ternopil: Osadtsa Yu. V. [in Ukrainian].
2. Bihych, O., Borysko, N., Boretska, H. (2013). Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka: pidruchnyk dlia studentiv klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv [Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice: a textbook for classical, pedagogical and linguistic university students]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
3. Ovsiienko, L. (2020) Tekhnolohiia navchannia ukrainskoi movy yak inozemnoi v zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy [Technology of teaching Ukrainian as a foreign language in Ukrainian higher education institutions]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedahohika. Psykholohiia. Vyp. 1(16). S. 22–28 [in Ukrainian].
4. Pet'ko, L., Popova, L., Kulyk, O., Kardash, L., Ovsiienko, L., Denysiuk, I., Proskurniak, O. (2020). Web Oriented Education Course Design Model in the Entrepreneurship Education System. *Journal of Entrepreneurship Education (JEE)*. USA. Volume 23, Special Issue 1. Pp. 1–9 (Scopus, Q 2) [in English].